

УДК 351.746.1:330.101.541

Вашай Ю. В., к.е.н., ст. викладач (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

МІСЦЕ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У СТРУКТУРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

У статті розглянуто підходи до визначення національної безпеки держави та її структури. Визначено місце економічної безпеки в структурі національної.

Ключові слова: національна безпека, економічна безпека, національні інтереси.

Функціонування України як незалежної держави в умовах глобального ринкового середовища підвищує актуальність питань дотримання національної безпеки держави з метою забезпечення державного суверенітету, конкурентоспроможності на світовому ринку, обороноздатності, підтримання соціальних стандартів життя.

Аналіз останніх досліджень. Питання сутності та складу національної безпеки, у тому числі й економічної, розглядали як зарубіжні, так і вітчизняні вчені – Д. А. Болдуїн, Й. Джанг, Х. Несадурай, Д. К. Нанто, С. Р. Роніс, В. Ченгі. Л. Абалкін, І. Ф. Білько, З. С. Варналій, О. А. Гриценко, Б. В. Губський, М. М. Єрмошенко, Я. А. Жаліло, В. В. Кузьменко, В. І. Мунтіян, Г. А. Пастернак-Гаранушенко, В. А. Предборський, В. К. Сенчагов, А. І. Сухоруков, В. І. Шлемко. Проте досі не існує єдиної точки зору щодо складу національної безпеки, розмежування її структурних елементів. Це пояснюється багатогранністю самого поняття і тому потребує подальших досліджень.

Метою статті є обґрунтування підходів до визначення національної безпеки та її складу, а також місця економічної безпеки у структурі національної.

Під національною безпекою розуміють захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам. Подібні трактування поняття «національна безпека» застосовують і вітчизняні науковці О. Гончаренко та Є. Лисичин, О. Данільян, О. Дзьобань, М. Панов [3, С. 22-30].

У визначенні національної безпеки Фондом міжнародної безпеки ЮНЕСКО, із нашої точки зору, акценти, що зміщені від захисту інте-

ресів до стійкого розвитку, розставлені вірніше. Зокрема, національна безпека трактується як «стан суспільства, за якого сукупність державних та суспільних гарантій забезпечує його стійкий розвиток, захист базових інтересів нації, джерел його духовного і матеріального благополуччя від зовнішньої та внутрішньої загрози».

У науковому дослідженні американських вчених вказано, що національна безпека тісно пов'язана із навколишнім середовищем і географічним простором, у якому люди можуть жити без страху. Вона включає в себе, по-перше, фізичну безпеку, як міжнародну, так і внутрішню. Це означає захист від зовнішніх та внутрішніх загроз. Такий захист, як правило, здійснюється за допомогою жорсткої сили, а також діяльністю національних служб безпеки. По-друге, національна безпека включає економічну – можливості і засоби для людей, щоб забезпечити своє власне благополуччя в економічній системі, яка є динамічною і зростаючою. По-третє, національна безпека США включає в себе пропаганду національних цінностей за допомогою «м'якої» сили з метою завоювання «сердця і думок» людей у всьому світі. М'яка сила доповнює жорстку, а в окремих випадках може замінити її. Отже, в даному випадку національна безпека поділяється авторами на три складових – фізичну безпеку, економічну безпеку та національні цінності.

Одним із класиків теорії про безпеку Д. Болдуїном вказано, що економічна безпека, екологічна безпека, безпека особистості, соціальна і військова безпека є різними формами безпеки, проте не принципово різними поняттями [6, С. 23].

За різними підходами виділяють різні складові національної безпеки (таблиця). Як видно із таблиці, практично одноставно дослідники виділяють такі складові національної безпеки, як військова, економічна, інформаційна, екологічна. Повністю погоджуючись із виділенням таких складових, вважаємо доцільним обґрунтувати виділення і інших складових національної безпеки, актуальних на даному етапі.

Так, у Законі України виділяють внутрішньополітичну та зовнішньополітичну безпеку, які фактично є окремими складовими ширшого поняття – політичної безпеки. У сучасному глобалізованому середовищі неможливо досягнути належного рівня національної безпеки без захисту і достатнього рівня інформаційних технологій, що зумовлює актуальність виділення як окремої складової інформаційної безпеки. Окрім цього, гуманітарна сфера, що включає в себе охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, тобто усі необхідні види діяльності для забезпечення життєдіяльності особи, обов'язково, на наш погляд, має розглядатись у контексті національної безпеки, що також зумовлює необхідність її виокремлення.

Підходи зарубіжних та вітчизняних науковців до структури національної безпеки

Складові національної безпеки	Д. К. Нанто	Д. А. Болдуін [6, С. 23]	Закон України «Про основи національної безпеки України»	В. А. Предборський [7]	З.С. Варналії [8]	Точка зору автора
Військова	+	+	+	+	+	+
Економічна	+	+	+	+	+	+
Національні цінності	+					
Зовнішньополітична			+			
Інформаційна			+	+	+	+
Екологічна		+	+	+	+	+
Науково-технологічна			+	+		
Гуманітарна			+			+
Соціальна		+	+	+		+
Внутрішньополітична			+			
Безпека державного кордону			+			
Державна			+		+	
Безпека особистості		+				
Політична				+	+	+
Інституційна						+
Правова				+		
Інтелектуальна					+	

Джерело: складено автором за [8; 7; 6]

Жоден із вказаних авторів не виділяє серед складових національної безпеки інституційну, хоча західні дослідники переконані, що важливо досліджувати, наскільки власне ринок захищений на макрорівні. Тобто, чи є забезпеченою інтегрованість ринків, яку Л. Лье називає “інституціональна безпека ринку” – в формі безпеки прав власності та контрактів [9, С. 18]. Ф. Сото вказує на те, що західні країни мали економічний успіх зокрема через найкращу систему гарантій прав власності,

яка дає особам доступ до необхідного капіталу щоб вони мали змогу заробляти дохід [9, С. 18].

Складові національної безпеки, на наш погляд, можна проілюструвати за допомогою рис. 1.

Рис. 1. Структура національної безпеки

Оскільки національна безпека не буде досягнута без існування адекватних економічних умов, економічна складова, поряд з іншими складовими національної безпеки, має вагоме значення.

Витіснення натурального господарства ринковими відносинами і зародження держави призвело до виникнення потреби захисту інтересів усіх економічних суб'єктів, що визначило актуальність підтримки економічної безпеки держави ще з давніх історичних часів.

Новий виток історії України з моменту проголошення незалежності поставив нові завдання, у тому числі і перед системою економічної безпеки, дотримання якої є одним із головних пріоритетів розвитку української держави і суспільства.

Економічна безпека є складною системою сама по собі і водночас підсистемою більш широкої системи – національної безпеки, що ілюструє рис. 2.

З метою її структуризації доцільно провести умовний розподіл економічної безпеки на безпеку реального сектора та фінансову безпеку. До складу безпеки реального сектора належить виробнича, енергетична, науково-технологічна, продовольча. Фінансова безпека, у свою чергу, включає бюджетну, грошово-кредитну, боргову, зовнішньоекономічну, валютну, безпеку фондового та безпеку страхового ринку.

Висновки. Проблеми дотримання економічної безпеки є надзвичайно актуальними. У сучасних умовах вони трансформуються відповідно до змін економічного середовища. Тому потреба системних досліджень у даній сфері вимагає ґрунтовного теоретичного підходу, із урахуванням економічного змісту таких понять, як безпека, національні інтереси, загрози, індикатори тощо.

Рис. 2. Місце підсистеми економічної безпеки у системі національної

Від того, наскільки зможе бути розроблена і реалізована стратегія економічної безпеки України, залежать перспективи її розвитку як незалежної економічно розвинутої держави.

1. Про основи національної безпеки України : закон України від 19.06.2003 № 964-IV [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>

/show/964-15. 2. Гончаренко О. М. Методологічні засади розробки нової редакції Концепції національної безпеки України / О. М. Гончаренко. – К. : ЦМБСС, 2002. – 29 с. 3. Данілій О. Г. Національна безпека України: сутність, структура та напрямки реалізації / [Данілій О. Г., Дзьобань О. П., Панов М. І.]. – Харків : «Фоліо», 2002. – 96 с. 4. Мельник В. Безпека особи в системі загальної безпеки / В. Мельник // Науковий Вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, Соціологія, Філософія.– 2009. – Випуск 11. – С. 45-49. 5. Nanto Dick K. Economics and National Security: Issues and Implications for U.S. Policy / Dick K.Nanto // Congressional Research Service, January 4, 2011. – 78 p. 6. Baldwin, David A. The Concept of Security // Review of International Studies. – 1997. – № 23. – Pp. 5-26. 7. Предборський В. А. Економічна безпека держави : монографія [Текст] / В. А. Предборський. – К. : Кондор, 2005. – 391 с. 8. Економічна безпека: навч. посіб. / З. С. Варналій [та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. З. С. Варналія / З. С. Варналій. – К. : Знання, 2009. – 647 с. 9. Васильєв А. А. Концепції економічної безпеки в зарубіжній науці / А. А. Васильєв // Наукові праці. – Економіка. Том № 40. – 2006. – С. 15-19.

Рецензент: д.держ.упр., доцент Алейнікова О. В. (НУБГП)

Vashay Y. V., Candidate of Economics, Senior Lecturer (National University of Water Management and Nature Resources Use, Rivne)

PLACE OF ECONOMIC SECURITY IN THE STATE NATIONAL SECURITY

The article deals with the approaches to determination of the national security and its structures. The place of the economic security in the national security structure is defined.

Keywords: national security, economic security, national interests.

Вашай Ю. В., к.э.н., ст. преподаватель (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

МЕСТО ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В СТРУКТУРЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА

В статье рассмотрены подходы к определению национальной безопасности государства и его структуры. Определено место экономической безопасности в структуре национальной.

Ключевые слова: национальная безопасность, экономическая безопасность, национальные интересы.
